

Pipková Petra Joanna. Rozsah odpovědnosti za škodu způsobenou porušením soutěžních pravidel EU. Praha: Právnická fakulta UK, 2014, 198 s.

Ač je ČR členem Evropské unie (EU) už více než deset let a závazky, které z toho členství plynou, slouží nejen jako – více či méně přesvědčivé – odůvodnění pro podstatnou část vnitrostátních právních předpisů, ale také nemalou část rozhodnutí českých správních orgánů a soudů, nelze rozhodně tvrdit, že by k dlouhé řadě otázek, které existence a působení práva EU vyvolává, byl v češtině k dispozici přehršel odborných titulů. Za této situace stojí za zmínku už sama skutečnost, že problémům spojeným s uplatňováním práva EU je v češtině nějaký titul vůbec věnován, tím spíše, je-li takový titul pojat monograficky. Právě to je přitom případ výše uvedené práce Petry J. Pipkové. Ta byla zveřejněna v loňském roce v edici „Prameny a nové proudy právní vědy“ vydávané Právnickou fakultou UK a vychází z disertační práce, již autorka na stejné fakultě obhájila.

Důvody, proč stojí za to tuto monografii otevřít, se však zdaleka neomezují na to, že jde o jednu z nemnoha nových českých monografií, jež se týkají práva EU. V tématu, o němž práce pojednává, se totiž ve skutečnosti protíná hned několik os debat, která má nespornou naléhavost nejen v rámci práva EU a jeho nauky. Těm, kteří přicházejí do kontaktu, ať už se soutěžním právem EU, nebo s právem odpovědnosti za porušení práva EU, jistě nebude třeba připomínat, že po letech, kdy iniciativní roli v této oblasti sehrával primárně Soudní dvůr EU, vstupuje na scénu psané unijní právo, které v podobě směrnice 2004/104/EU přijaté v listopadu 2014 usiluje prostřednictvím harmonizace některých prvků odpovědnosti za škodu způsobenou porušením čl. 101 a 102 SFEU dosáhnout stavu, kdy se hmatatelnou realitou napříč členskými státy stane soukromoprávní prosazování soutěžních pravidel. Takový vývoj ale ve skutečnosti otevírá mnohem obecnější otázky. V tom rozsahu, ve kterém má nová směrnice podpořit vzestup počtu žalob o náhradu škody podávaných jednotlivci proti původcům porušení soutěžních pravidel EU, vyvstává nepochybně otázka, zda a v jakém rozsahu se lze při prosazování jakýchkoli právních norem spoléhat na soukromou iniciativu a v jaké míře to dává smysl. Otázka, která současně úzce souvisí s problematikou judicializace společenských vztahů, jež dávno přesáhla rámec teoretických debat a je dnes zdrojem reálných očekávání u jedněch a závažných pochybností u druhých, má současně blízko i k otázce vztahu mezi veřejným a soukromým právem, jakož i k tomu, zda hranice mezi těmito oblastmi práva je ve skutečnosti tak neprostupná, jak se některými částmi nauky podává. Z celospolečenského hlediska je pak ovšem zásadní i samotná otázka, nakolik je vynucování soutěžních pravidel nezbytné a jaký smysl existence soutěžního práva v současnosti má. V kontextu evropských států spojených vnitřním trhem představuje existence soutěžního práva a silných institucí sloužících k jeho prosazování prvek, kterému je přisuzován nejen právní, ale především ekonomický a politický význam. Nenarušovaná soutěž je v soudobé Evropě prezentována jako nástroj, který je nejen nezbytný pro stimulování technologického pokroku nebo pro ochranu ekonomických zájmů spotřebitelů, ale také přímo pro samotný hospodářský růst a nastolení zdravých ekonomických podmínek. Nelze ale přehlédnout, že v éře globalizace je na roli soutěže v jiných částech dnešního světa evidentně nahlíženo jinak. V podmínkách, kdy role podniků pocházejících z těchto jiných trhů na globální úrovni roste, a to nezřídka na úkor role evropských podniků, jejichž konkurenceschopnost by přitom striktní uplatňování soutěžního práva mělo garantovat, nastupuje tak nutně i pro Evropu otázka, jak k paradigmatu o nezbytnosti důsledného prosazování nenarušované hospodářské soutěže v dnešním pojetí přistupovat do budoucna.

S vědomím tohoto složitého, avšak nesporně zásadního kontextu přistupuje recenzovaná práce k rozboru odpovědnosti za škodu způsobenou porušením soutěžních pravidel EU ve třech hlavních kapitolách.

První kapitola zprostředkovává úvod do tématu a vysvětluje, za jakých okolností se soukromoprávní prosazování stalo jedním z leitmotivů unijního soutěžního práva posledních let. Ještě předtím se však autorka zamýšlí nad rolí, jakou při prosazování práva obecně a pravidel o hospodářské soutěži zvláště může a má sehrávat veřejnoprávní, respektive soukromoprávní prosazování, v čem spočívají silné a slabé stránky obou těchto způsobů prosazování práva a zda a nakolik se mohou nebo nemohou doplňovat. Autorka v tomto směru zastává názor, že soukromoprávní prosazování práva sice může představovat komplement prosazování veřejnoprávního, na druhé straně ale poukazuje na řadu limitů, které jsou dány už samotnou podstatou a motivací soukromoprávního prosazování práva. S ohledem na tyto limity by, jak autorka dost jasně naznačuje, dávalo pramalý smysl opírat se při prosazování práva včetně práva soutěžního pouze o soukromoprávní prosazování a koncipovat prosazování práva tak, že by zájem na jeho soukromoprávním prosazování převážil nad všemi dalšími ohledy. To je podle recenzenta vyvážený názor, s nímž se lze ztotožnit a který má relevanci i daleko za hranicemi říše soutěžního práva EU. Tato obecná zamyšlení jsou předstupněm k tomu, aby v další části první kapitoly autorka představila, za jakých okolností se koncept soukromoprávního prosazování soutěžního práva historicky začal prosazovat v rámci unijního soutěžního práva. Stejně jako ti, kdo zkoumají genezi institutů k ochraně subjektivních práv v dalších segmentech unijního práva, přitom autorka naráží na charakteristický paradox unijního práva, kdy je určitý institut k ochraně práv založený tímto zvláštním právním řádem při mlčení psaného unijního práva prohlášen Soudním dvorem EU za inherentní součást právního řádu vytvořeného zakládacími smlouvami, avšak nezřídka až s odstupem desítek let poté, co zakládací smlouvy vstoupily v platnost. Skutečnost, že takové instituty, jimž je často připisována zásadní důležitost, jsou primárně nalézány soudní cestou, má za následek, že přesné kontury jejich uplatňování jsou formulovány jen postupně a často nikoli uceleně, což mnohdy komplikuje aplikaci těchto institutů ve členských státech. Naléhavou se tak stává alespoň minimální harmonizace takových institutů, jež předpokládá zásah unijního zákonodárce. Právě k tomu došlo nakonec i v případě soukromoprávního prosazování soutěžních pravidel unijního práva, a to na základě již zmíněné směrnice 2014/104/EU, jejíž ambicí je, jak už o tom byla rovněž řeč, zahájit v soukromoprávním prosazování soutěžních pravidel EU novou éru.

Za situace, kdy při výkladu o genezi soukromoprávního prosazování soutěžních pravidel EU v první kapitole autorka konstatuje, že až do přijetí směrnice 2014/104/EU bylo uplatňování soudní cestou nalezené odpovědnosti za škodu způsobenou porušením soutěžních pravidel EU z převážné části podřízeno pravidlům vnitrostátních právních řádů, je druhá kapitola práce věnována rozboru právního základu, s jehož využitím bylo do současnosti možné se ve členských státech náhrady škody způsobené porušením soutěžních pravidel EU domáhat. V tomto směru se práce zaměřuje na právní řády tří členských států EU, a to na právní řád německý, rakouský a český, což autorka odůvodňuje především historicky a geograficky danými vazbami mezi těmito právními řády. I když je možné namítnout, že jde o právní řády reprezentující jen jeden z okruhů jedné z právních tradic, jež jsou v dnešní EU zastoupeny, dává takové srovnání smysl. Spolu s tím nabývá práce i zajímavý komparativněprávní rozměr, když ukazuje, kde příbuzné právní řády vykazují odlišnosti a co je pro ně naopak společné. Ještě předtím se však autorka v širší právněpolitické a právněfilozofické rovině zabývá samotnou otázkou, jaké funkce vlastně odpovědnost v právu plní, a to zejména se zřetelem na soutěžní právo. To má svůj význam proto, že od pohledu na funkce odpovědnosti se přímo odví-

její očekávání, která jsou s tímto institutem spojována, přesná role, která mu je v jakémkoli právním řádu přisuzována a samozřejmě i jeho právní úprava. Autorka přitom názorně poukazuje na to, že evropské či přinejmenším středoevropské pojetí funkce odpovědnosti se v tomto ohledu dlouhodobě odlišuje od toho, které existuje jinde, typicky v USA, což má pak přímé dopady na právní úpravu a její úhelné prvky.

Ústřední částí celé práce však ve skutečnosti je až kapitola třetí. Ta v zásadě rozebírá, jak byla odpovědnost za porušení soutěžních pravidel EU až dosud koncipována ve třech výše zmíněných středoevropských právních rádech. Tento rozbor není rozhodně samoučelný, nýbrž má sloužit k úvahám o tom, jak by měl být nastaven optimální model odpovědnosti za porušení soutěžních pravidel na úrovni celé EU. Důraz je přitom položen především na dva prvky, které se dnes v právních úpravách užívají k zajištění spravedlivé dělby odpovědnosti mezi subjekty práva, a to jednak na koncept adekvátnosti a jednak na koncept ochranného účelu právní normy. Jde-li o adekvátnost, tu autorka na pozadí zevrubného rozboru jejího původu v právní argumentaci prezentuje jako prvek, který je s to zabránit tomu, aby odpovědnost byla uplatňována nepřiměřeně, na konkrétních případech ale ukazuje, že v soutěžním kontextu nemusí leckdy jít o prvek, který by vždy garantoval důsledně vyváženou a efektivní dělbu povinnosti napravit následky porušení soutěžního práva. Autorka má proto za to, že do uplatňování odpovědnosti za porušení soutěžních pravidel je vhodné vnést prvek posuzování ochranného účelu normy, za jejíž porušení je požadována náhrada. Tento koncept, který má geneticky vlastně blízko k teleologickému chápání a uplatňování práva, je založen na tezi, že při posuzování nároků o náhradu škody je třeba přihlížet k tomu, zda žalobce spadá mezi okruh osob, které měla porušená právní norma za účel chránit, zda škoda vzešla z porušení práva, před kterými norma chrání, a zda porušení právní normy vyústilo v takový druh škody, před jehož vznikem právní norma chrání. Koncept ochranného účelu právní normy tak podle autorky dává možnost přesněji vymezit v osobním i věcném smyslu rozsah odpovědnosti za škodu způsobenou porušením práva, což platí i o porušení soutěžních norem. To autorku vede k přesvědčení, že takový koncept by měl mít své místo i v rámci žalob o náhradu škody způsobené porušením soutěžních pravidel EU, ač neskrývá, že v nauce reflektující velmi široce formulovanou judikaturu Soudního dvora EU existuje i nezanedbatelný názorový proud, který pod vlivem analogií z jiných částí odpovědnosti za porušení práva EU má za to, že odpovědnost za porušení soutěžních pravidel není přinejmenším v osobním smyslu omezena vůbec nijak a náhrady škody se může dovolávat jakýkoli jednotlivec.

Od uvedených konstatování se nakonec odvíjejí i generální závěry, ke kterým autorka dospívá. Z nich se recenzentovi jako nejzávažnější jeví zejména ten, že unijní právo ve své stávající podobě negarantovalo vždy dostatečnou právní jistotu, pokud jde o to, kdo přesně, za jakých okolností a v jakém rozsahu je oprávněn k náhradě škody v případě škody způsobené porušením jednotlivých pravidel o ochraně hospodářské soutěže v právu EU. To je závěr, který lze ve skutečnosti opět přenést jak do jiných oblastí práva EU, tak třeba i do evropského práva lidských práv. V obou těchto právních systémech jsme totiž tak často svědky situace, kdy soudce zaplňuje mezery v psaném právu a objevuje nové prostředky ochrany subjektivních práv, jejichž kontury ale nejsou dost zřetelné nebo jsou roztržité mezi několika vrstvami práva, což má za následek, že to generuje náročné a závažné spory o rozsah ochrany subjektivních práv a její právní základ. Podstata těchto sporů je někdy obtížně srozumitelná pro právní experty a často zcela nevysvětlitelná pro laické příslušníky společnosti, do jejichž vztahů má přitom právo vnášet stabilitu a koherenci a jejichž souhlas závaznost práva současně legitimizuje. V důsledku těchto sporů se pak právní řády soudobých evropských států mnohdy spíše než jako *orders* jeví jako *disorders*, jak se na to stále častěji poukazuje už nejen v právní sociologii (z poslední doby srov. např. Besson, S. – Levrat, S. (eds). (*Dés*)*ordres juridiques euro-*

péens – European Legal (Dis)orders. Zürich, 2012), což má za následek obecnou krizi důvěry v právo a jeho možnosti.

Jaký význam tak recenzovaná práce za těchto okolností má? Jako celek představuje práce podle recenzenta v prvním plánu skutečně poučený a původním výzkumem podložený prolegomenon k debatě o režimu, který vnáší směrnice 2014/104/EU, jejíž transpozice členské státy EU včetně ČR nyní čeká a jejíž uplatňování přinese od konce roku 2016 do oblasti prosazování soutěžních pravidel EU novou právní situaci. Ve druhém plánu však recenzovaná práce nabízí řadu užitečných podnětů také pro úvahy o tom, jak by prosazování práva mělo být koncipováno a jakými kanály by mělo probíhat, což je v podmínkách současného práva mimořádně aktuální a závažné. Ve třetím plánu pak recenzovaná práce podává také plastický a místy značně podrobný obraz základních rysů odpovědnosti v soukromém právu v německém a rakouském právním řádu. Může tak posloužit i jako velmi zajímavý zdroj inspirace pro ty, kdo se v podmínkách nového českého soukromého práva zamýšlejí nad funkcí odpovědnosti v něm a mají za to, že z mnoha dobrých důvodů není od věci poučit se za hranicemi české kotliny.

Dvou věcí lze přesto podle recenzenta zalitovat. Zaprvé, ve formální rovině je škoda, že není věnována větší pozornost tiskové úpravě prací, které v edici „Prameny a nové proudy právní vědy“ vycházejí. Zejména orientaci v textu by nepochybně napomohlo, kdyby jednotlivé pasáže, na které jsou v edici vycházející práce rozděleny, byly výrazněji graficky odděleny, a lze mít za to, že vydání by přehnaně nepředražilo ani to, kdyby mezi hlavními kapitoly knihy byla ponechána prázdná stránka. Současná podoba tekoucího a navazujícího textu někdy ztěžuje pochopení vztahu mezi částmi prací a lehce tak maří dojem z jinak kvalitních textů, které v této edici vycházejí.

Zadruhé, a tentokrát ve věcné rovině, lze poněkud zalitovat, že autorka do práce nevěčle- nila samostatnou kapitolu, která by kriticky rozebrala směrnici 2014/106/EU a pokusila se ve světle dosavadních zkušeností posoudit její dopady na praxi ve členských státech. To je dáno nejspíše tím, že jak plyne z úvodu práce, odráží její text právní stav, jak existoval k dubnu 2014, kdy osud směrnice, připravované po několik let, nebyl ještě definitivně znám. Přestože přitom autorka na některé prvky, jež byly v návrhu směrnice obsaženy, ve svém výkladu odkazuje a komentuje je, mohlo se tak nepochybně stát soustavněji.

Na druhé straně platí i dnes voltairovská poučka, že umění nudit spočívá v tom, když se o jakékoli věci řekne vše, k čemuž by bylo možné aktualizovaně dodat, že znakem dobré práce je i to, že otevírá východiska k dalšímu výzkumu a debatě. A tak tomu v případě recenzované práce zajisté je.

JUDr. Jan Malíř, Ph.D.

Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i.